

MOÓR ANIKÓ

19. századi női háziruha restaurálása

A RUHA ADATAI

Elhelyezése: Wosinsky Mór Megyei Múzeum, Iparművészeti gyűjtemény

Leltári száma: 2020.1.1.

Darabszám: 1 db

Méretei:

- derékbőség: 58 cm
- mellbőség: 80 cm
- felsőrész hossza a háta közepén: 31 cm
- ujjja hossza: 52 cm
- ujjja bősége: fent 28 cm, lent 68 cm
- szoknya hossza: 88 cm
- szoknya bősége: 420 cm

A RUHA LEÍRÁSA

A ruha anyaga nyomott mintás, hosszanti irányban csíkos mintázatú, finom, könnyű, félselyem szövet. A natúr alapon színes virágfüzérrel díszített sáv váltakozik a barna és okkersárga, aprólékos keleti díszítésű alapon elhelyezett ún. paisley¹ mintás sávval.

A felsőrész (1. kép) testre simuló, a szoknyával egybevarrott, kerek nyakkivágású, elől kissé ék alakú dekoltázzsal. Derékvonala egyenes kialakítású. A ruha elől, a felsőrészen elhelyezett horgos kapcsokkal záródik. Eleje a derékrészen szűkítőkkel karcsúsított. Háta háromrészből szabott, közepén 10 centiméter magasságig sűrűn ráncolt.

Az ejtett vállú bevarrt ujjak a felkarnál szűkek, majd tölcser alakban egyenletesen szélesedő, úgynevezett pagoda alakúak. A két rész találkozásánál a ruha anyagával megegyező, fodros szalagsíkkal díszítették. A tölcseres ujj széles fekete bársony paszpól lezárású (2. kép).

A nyakkivágás, a derékrész és a vállrész zsinóros ferdepánttal eldolgzott (3. kép).

A szoknya derékban erősen ráncolt. Hét, egyenként 60 centiméter széles, egyenetlen hosszúságú, téglalap alakú darabból van összeállítva. A 60 centiméter maga a szövet teljes szélessége. Az

¹ Keleti (perzsa, indiai) eredetű, csepp alakú növényi motívum. Az Indiából importált sálak révén vált igazán népszerűvé. Az ipari forradalomban megjelent szövógép lehetővé tette a mintás szövetek európai gyártását. A legnagyobb üzem a skóciai Paisley-ben volt, innen származik a megnevezés.

1. kép. A ruha felsőrésze

2. kép. A fekete bársony paszpól

3. kép. Zsinóros ferdepánt a derékrészen

4. kép. A szoknyaelemek összeerősítő varrása

5. kép. A szoknya állapota restaurálás előtt

6. kép. Szakadások a szoknyán

7. kép. Molykárosítás a szoknyán

8. kép. Anyaghiány a bal ujjon

9. kép. Szakadások javítása a szoknyán

10. kép. Fércelő öltések a szoknyán

11. kép. Anyaghiány a jobb ujjon

12. kép. A felsőrész záródása, színoldalon

13. kép. A felsőrész záródása, bélésoldalon

elemeket a szövet szélétől 2–3 milliméterre varrták össze nagyon apró, fércelő öltésekkel (4. kép). A felöltést segíti, hogy az elején közepén, egy rövid szakaszon a szoknya is nyitott.

A felsőrészt fehér színű vászonszövettel bélelték. A szoknyarész béleletlen, valószínűleg alsószoknyával viselték. A ruha minden része kézzel varrott.

A RUHA ÁLLAPOTA

A leheletvékony anyag a ruha egész felületén szennyezett, gyűrött (5. kép), meggyengült, sok helyen szakadt volt (6. kép), molyrágás okozta károsodások (7. kép) és kisebb-nagyobb hiányok keletkeztek (8. kép). Korábbi javítások is megfigyelhetők voltak (9. kép). A szakadásokat fércelő öltésekkel rögzítették (10. kép).

Nagyobb hiányok találhatók a felsőrész alapszövetén a hónaljban, az ujjakon (11. kép) és elől, a záródás mentén (12–13. kép), valamint a szoknyarész elején, a nyílás mentén (14. kép). A legjelentősebb károsodás az anyag meggyengülése következtében létrejött nagy vízszintes szakadások a szoknya szinte teljes felületén, de túlnyomórészt az alsó felében, körben (15. kép). A szoknya alján 5 centiméter felhajtás látható, amit nagy öltésekkel rögzítettek. A felhajtás csaknem teljes hosszában sérült, szakadt volt (16. kép).

A felsőrészt az eredeti mérethez képest a két oldalán beszűkítették. Az átalakítás nyomai jól megfigyelhetők a bélésoldalon (17. kép). A bal vállánál felül körülbelül 2 centimétert bevarrtak, a különbség szembeutó (18–19. kép), ettől látszik aszimmetrikusnak a felsőrész (1. kép). A vászonbélés jó megtartású, de erősen szennyezett, megsárgult és foltos.

14. kép. Sérülések a szoknya elején

15. kép. Sérülések a szoknya alsó részén

16. kép. A felhajtás sérülései a szoknyán

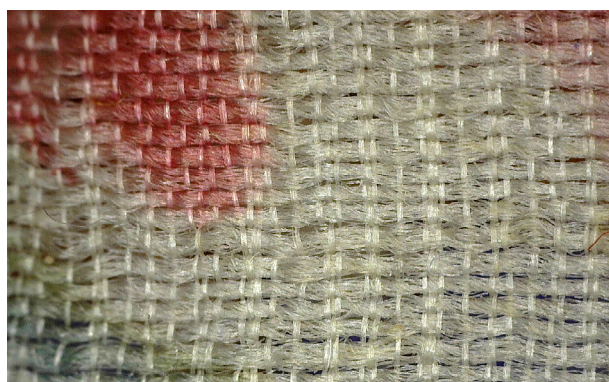
17. kép. A felsőrész beszűkítésének nyomai

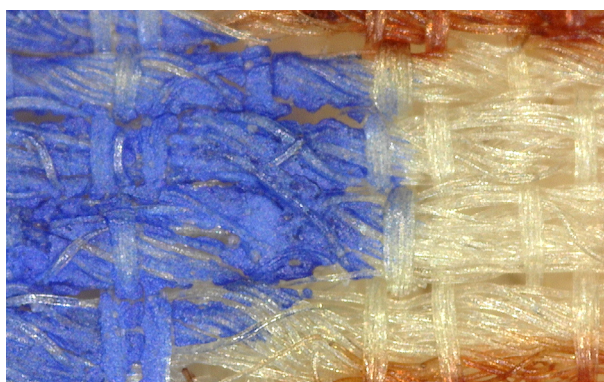
18. kép. A ruha jobb válla

19. kép. Bevarrás a ruha bal vállán

20. kép. A ruha alapszövete ötvenszeres nagyításban

21. kép. A nyomott minta kétszázötvenkétszeres nagyításban

22. kép. A ruha bélészsövete ötvenszeres nagyításban

23. kép. A színlevézés nyomai a bélészsöveten

24. kép. A szoknyarész lebontása

25. kép. Ferdepánt a szoknya derékrészén

26. kép. Behúzócérnák a szoknya derekán

27. kép. A szövet párásítása

28. kép. A kisimult szövet

29. kép. A szövet kitézése rovartűkkel

30. kép. A szoknya ráhelyezése az alátámasztó szövetre

31. kép. Átfogó öltések a színoldalán

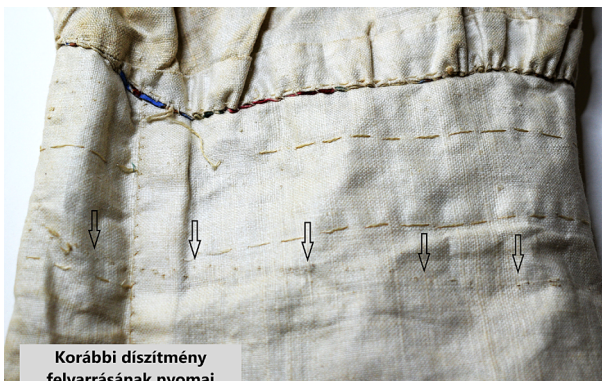
32. kép. Átfogó öltések a fonák oldalon

33. kép. A lebontott bal ujj

34. kép. Az ujj belésoldala

35. kép. Korábbi öltések nyoma az ujjon

36. kép. Az ujj konzerválása íves formán

37. kép. Az ujj fodros díszítménye

ANYAGVIZSGÁLATOK

A szövetek kötését digitális mikroszkóppal vizsgáltam, így lehetőség volt nagy nagyítású fotók készítésére. Mindkét vizsgált textilnél található volt szövetszél, amely segítette a szálirány megállapítását. A ruha alapanyagaiból, a lánc- és vetülékfonalokból a sérült részekenl apró (2–3 milliméter) mintákat vettem, majd glicerinebe ágyazva polarizációs mikroszkóp alatt megvizsgáltam. A ruha alapszövetének (20. kép) láncfonala selyem, vetülékfonala gyapjú. Vászonszövetű, úgynevezett félsejtem szövet. Sűrűsége: 50 láncfonal/centiméter, 34 vetülékfonal/centiméter.

A nyomott mintához többféle árnyalatú és minőségű festéket használtak, áttetsző lazúros és testesebb fedőfestéket (21. kép).

A bélésszövet (22. kép) láncfonala pamut, vetülékfonala len, szintén vászonkötésű szövet. Sűrűsége: 25 láncfonal/centiméter, 20 vetülékfonal/centiméter. A fekete, nyírott bársony szövetből nem volt lehetőség mintát venni.

TISZTÍTÁS

A tisztítás megkezdése előtt tisztítási próbákat végeztem a szövet mintás részein. A vörös szín másodpercek alatt, a kék néhány perc múlva levérzett. Hosszabb idő elteltével a barna is eresztette a színét. Az eredmények miatt a ruha vizes tisztítása nem volt kivitelezhető. A színek levérzése már a ruha viselése során is bekövetkezett. A hónaljokban az izzadság okozta nedvesedés következtében a mintás textil megszínezte a bélésszövetet (23. kép), azon leginkább vöröses foltokat okozva.

KONZERVÁLÁS/RESTAURÁLÁS

A nagymértékben sérült szoknya állapota indokolta a teljes felületen való alátámasztást. Ez a művelet csak síkban kiterítve végezhető el, ezért a szoknyát a felsőrésztől leválasztottam (24. kép). Lebontottam a derékrészen lévő ferdepántot (25. kép), kibontottam a behúzó cérnákat (26. kép) és eltávolítottam a korábbi szakszerűtlen javításokat. A felsőrész beszűkítésekor a szoknya derékbőségét is valószínűleg szűkebbre vették. Ez lehet a magyarázata, hogy a szoknya felső szélét lezáró ferdepánt anyaga a többitől eltérő, alatta pedig egy korábbi behúzás cérnáinak maradványait találtam.

A restaurálás során igyekeztem csak a szükséges, minimális bontást elvégezni, hogy minél több elem megmaradjon az eredeti készítéstechnikából. A kézi varrással készült ruhán olyan egyenletes és apró öltéseket alkalmaztak, amely igazán érdemes a megőrzésre.

A szoknya hét darab külön szabott részből, varrással lett összeállítva. Ezek közül csak egy varrást bontottam szét. Így a teljes szövet síkban kiteríthető volt és az eredeti öltések túlnyomó része is megőrződött. A textil gyűrődéseit párásítással, majd kitűzéssel sikerült megszüntetni. A kíméletes párásításhoz Sympatex félig áteresztő membránt² használtam, melyet fényes felületével helyeztem a síkban kifestetett műtárgyra. Erre került a megnedvesített pamutszövet, majd záróréteggént egy fólia (27. kép). A szoknya hatalmas mérete miatt a műveletet szakaszosan tudtam elvégezni, a már kisimult részt mindig felhengerítve (28. kép). Körülbelül egy óra elteltével a szövet kellő mértékben felpuhult és kisimítható volt, majd rozsdamentes rovartükkal kitűzve száradt meg (29. kép).

A 100×420 centiméteres szoknya súlya mindössze 200 gramm volt. Az alátámasztáshoz is hasonló finomságú, vékony, vászonkötésű pamutszövetet választottam.

Az alátámasztó szövet színén sokat gondolkodtam. Felmerült, hogy az eredetinek megfelelően vajsínű és barna csíkosra színezem. Azonban a két szín határa cikcakkos, eléggé egyenetlenül, amit nehéz lett volna reprodukálni és a legkisebb elcsúszás is szembetűnő lett volna. A barna sávban sok a világos részlet, amit elsötétített volna a sötét alátámasztás. Mindezeket összevetve úgy döntöttem, hogy az anyagot egyszínűre, a ruha világos részéhez színezem (30. kép), fémkomplex színezékeket alkalmazva.

Az asztallapra Ethafoam³ lemezt helyeztem, majd erre a polietilén fólia, az alátámasztó szövet és végül a műtárgy szövete került. Az alátámasztó szövet szálirányát a szoknya szövetének szálirányával megegyezően állítottam be. Az Ethafoamba rozsdamentes rovartükkal rögzíteni lehetett a rétegeket, hogy varrás közben ne csússzanak el. Az eredeti szövetet az alátámasztáshoz görbetűvel, átfogó öltésekkel rögzítettem (31–32. kép). A polietilén fólia megakadályozta, hogy a görbetű elakadjon a hablemezben. A lebegő fonalakat óvatos párásítást követően rendeztem a helyükre. A

² A Sympatex poliészter alapanyagú félig áteresztő membrán, amely a vizet csak egyik irányban, gázhalmazállapotban engedi át. A fényes felület irányából nedvességzáró.

³ Extrudált, rugalmas polietilén hablemez.

38. kép. A jobb ujj restaurálás előtt

39. kép. A jobb ujj restaurálás után

40. kép. A felsőrész hátoldala

41. kép. Sérülés a hátoldal nyakrészén

42. kép. Sérülés a háta bal oldalán

43. kép. Sérülés a háta jobb oldalán

44. kép. A hát nyakrésze restaurálás után

45. kép. A hát derékrésze restaurálás után

46. kép. Sérült, lebontott zsinóros ferdepánt

47. kép. Francia kapcsok a ruha elején

48. kép. A bélésszövet visszavarrása

49. kép. A ráncok visszaöltése a ruha elején

50. kép. A felsőrész eleje restaurálás után

51. kép. A felsőrész háta restaurálás után

varráshoz a mintának megfelelően barna és vajszínű hernyóselyem szálát használtam. A sérült szövetszéleket pelenkaöltéssel konzerváltam.

A ruha felsőrészének restaurálásánál számos nehézség adódott abból kifolyólag, hogy több darabból szabott, díszített és bélelt. A ruha sérült alapszövetét úgy kellett alátámasztani, hogy közben a bélésszövettel ne varrjam össze, szem előtt tartva a minimális beavatkozás elvét. Ennek kivitelezéséhez lebontottam az ujjakat (33. kép) és szétbontottam az oldalvarrásokat. Ekkor a ruha egyes elemeiről szabásmintát vettem. Az ujjakat kifordítva (34. kép) megfigyelhető volt a készítéstechnika, valamint korábbi öltésnyomok is (35. kép). Egy vastag polietilén fóliát helyeztem a varrás idejére az alátámasztó szövet és a bélés közé, majd színoldalról, görbetű segítségével végeztem a konzerválást. Az ujjak megnyúlt szövetét csak íves formára igazítva lehetett konzerválni (36. kép). A ruha elejének és hátának restaurálását a sok behúzás és ráncolás nehezítette. Az ujjaknál pedig az, hogy négy elemből állították össze: a szűk felkarrész, a tölcsészerűen bővülő alkarrész, a kettő találkozásánál lévő fodros díszítmény (37. kép), valamint a fekete bársonyszövet lezárás. A konzerváláshoz bizonyos varrásokat meg kellett bontanom, de igyekeztem itt is a lehető legkevesebb beavatkozást végezni (38–39. kép).

A felsőrész hátoldalának (40. kép) sűrű behúzásait nem volt szükséges megbontanom. A sérülések leginkább a nyak- (41. kép) és derékrész (42–43. kép) mentén voltak, így a formára kiszabott alátámasztó szövetet be tudtam helyezni a két réteg közé és átfogó öltésekkel rögzíteni (44–45. kép). A ruha elejének néhány ráncolását azonban meg kellett bontanom a sérült, hiányos szövet alátámasztása érdekében.

A mintás szövet selyem láncfonala annyira előregedett, meggyengült, hogy nagyon könnyen elpattantak a szálak. Emiatt a karon lévő fodros díszítőelemet nem bontottam szét, mert nem bírta

52. kép. A női ruha restaurálás után

volna ki sérülés nélkül a beavatkozást. A zsinóros ferdepántok szövete is sok helyen szétfoslott, ezért ezek nagy részét is le kellett bontanom és alátámasztanom (46. kép).

A ruha előtt tíz pár francia kapocszal záródik. Az alsó három pár kapocs hurkos része hiányzott, ezeket jól megkülönböztethető darabokkal pótoltam. A meglévő kapcsokat lebontás után Argentol⁴ oldatban tisztítottam meg, majd visszavarrtam az eredeti helyükre (47. kép).

A szétbontott alkatrészek alátámasztása, konzerválása után a fotódokumentáció alapján újra összeállítottam a viseletet. Lehetőség szerint a varrást az eredeti öltéslyukakba öltve, pamutcérnával végeztem el (48–49. kép). Az alátámasztással megerősített női ruha a restaurálás után, formájára kialakított bábun már biztonsággal kiállítható (50–52. kép).

⁴ Az oldat elkészítése: 10 g tiokarbamidot és 30 g borkósavat 50 ml desztillált vízben feloldunk, majd az oldat térfogatát 100 ml-re egészítjük ki desztillált víz hozzáadásával.

Restauration eine Damenhauskleides aus dem 19-ten Jahrhundert

Das im Eigentum des Komitatsmuseums Mór Wosinsky stehendes Damenhauskleid aus dem 19-ten Jahrhundert, Bestandnr. 2020.1.1., ist ein seltsames Stück, da von den alltäglich benutzten Hauskleidungen nur sehr wenige Stücke für die heutigen Zeiten hintergeblieben sind. Diese seltene Kleidung war jedoch ziemlich abgebraucht, so war eine Restauration wohl begründet. Als erste Phase des Eingriffs wurde eine ausführliche Zustand- und fertigungstechnische Vermessung, eine Materialprüfung des Stoffes, dann Reinigungsproben durchgeführt. Im Sinne der Ergebnisse ließ sich feststellen, welche Konservierungsmaßnahmen anzuwenden sind, welche Behandlungsmethoden auszuschließen sind, was für eine Zerlegung und welche Technik zur Restauration des Kleides erforderlich sind. Im Laufe der Operationen war die Prinzip eines minimal notwendigen Eingriffs vor dem Augen gehalten, um die meisten Elemente aus den ursprünglichen Nähten bewahren zu können. Während des außerordentlich zeitaufwendigen Arbeitsprozesses wurde beinahe die ganze Oberfläche der Kleidung – etwa fünf Meter Gewebe – unterstützt, was eine langfristige Bewahrung und die Darstellung des Kleides an Ausstellungen ermöglichen kann.

